

N:o 5.

Auk. till Riksd. kansli den 25 februari 1904, kl. 3.30 e. m.

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 3, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning i fråga om orsakerna till tandröta m. m.

I en inom Andra Kammaren väckt, till utskottet öfverlämnad motion, n:o 1, har herr *E. O. V. Wavrinsky* i Stockholm hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta genom sakkunnige utreda:

a) hvarpå den hos befolkningen så allmänt utbredda tandrötan beror, och huru den skall kunna verksamt förekommas;

b) huru regelbunden och planmässig undersökning och vård af skolungdomens tänder, särskildt i städerna, lämpligen må kunna beredas; och

c) huru lämpligen samma undersökning och vård må kunna komma den värnpliktiga ungdomen till del; samt

till Riksdagen inkomma med de framställningar, hvartill en sådan utredning kan föranleda.

Motionären inleder sin framställning med uttalande af den satsen, »att ett folks hälsa är källan till all dess kraft, dess andliga såväl som dess materiella», och framhåller, att en af de allra främsta omsorgerna för hvarje nation bör vara att söka bibehålla och utveckla släktets hälsa. Han öfvergår sedermera till att påpeka särskildt ett område af den allmänna hälsovården, där han anser, att de hygieniska fordringarna i en för släktet högst menlig grad åsidosättas. Det är omsorgen och vården om munhålan,

Bih. till Riksd. Prot. 1904. 8 Saml. 2 Afd. 2 Band. 5 Häft. (N:o 5.)

namneligen hos det uppväxande släktet, som motionären anser hittills blifvit i betänklig grad försummad. Han anför, att genom dåliga tänder, vanligen angripna af röta, och däraf föranledd ofullständig tuggning den förberedande matsmältningsakten i munhålan inskränkes på ett för kroppens fullständiga näring och för välbefinnandet högst menligt sätt, hvarjämte de i de söndriga tänderna kvarvarande, ruttnande matresterna utgöra en ypperlig jordmån för sjukdomsalstrande bakterier.

Därefter öfvergår motionären till en redogörelse för de undersökningar, som hittills blifvit anställda rörande utbredningen af tandsjukdomarna bland skolungdomen. Dessa undersökningar, som under det sista årtiondet på ett systematiskt sätt företagits i flera länder — och äfven hos oss — hade ådagalagt, att en häpnadsväckande stor procent af de undersökta barnen haft sjuka tänder. I England, där 10,500 undersökningar gjorts å skolbarn, hade antalet felfria tandrader i olika skolor och vid olika åldersperioder växlat mellan 18,5 procent och 4 procent af hela antalet undersökta, ja, i ett par skolor hade detta antal endast varit 1,6 procent. I Amerika, där undersökningarna likväl ej varit ändamålsenligt anordnade och endast omfattat ett ringa antal barn, hade 7,5 procent af de undersökta haft friska tänder. I Tyskland hade en undersökare funnit 3,6 procent barn med friska tandrader; en annan, som gjort sina undersökningar på seminarie-lärljungar, 1,5 procent. I en flickpension i Berlin hade af 300 undersökta munnar ej funnits en enda i friskt tillstånd. I Finland hade man kommit till ett resultat af högst 10 procent, lägst 6,7 procent barn med friska tänder, i Danmark till omkring 8 procent.

I vårt land hade undersökningar af Svenska tandläkaresällskapet anordnats på en bredare basis än annorstädes, i det att man äfven försökt utforska, hvilket inflytande artificiell digifning, vissa s. k. konstitutionella sjukdomar, infektionssjukdomar m. m. kunnat utöfva på tändernas utveckling och bestånd. Dessa undersökningar, om hvilkas anordning och utförande lämnas närmare upplysningar i motionen, hade verkställts å 30 skilda orter inom landet och omfattat inallas 16,893 gossar och flickor från såväl elementarläroverk som folkskolor. Slutresultatet hade visat, att 92,64 procent af de undersökta barnen haft tänderna mer eller mindre angripna af röta.

Motionären inlåter sig härefter på frågan, huruvida några åtgärder vidtagits till tandsjukdomarnas bekämpande i anledning af dessa undersökningar inom och utom vårt land, och påvisar, att man först under de allra senaste åren börjat arbeta på tandläkekonstens tillgodogörande inom folkhygien genom sammanslutningar bland tandläkare, understödda af kommunala myndigheter och privata personer. Hufvudsakligen hade i några

af utlandets större städer råd och hjälp vid tandsjukdomar lämnats, särskildt åt skolbarn, men äfven åt fabriksarbetare och obemedlade personer, hvarjämte undervisning i tandhygien meddelats dels genom föredrag dels genom utgifvande af populära skrifter. I Sverige hade några anordningar för att lämna tandvård åt den obemedlade skolungdomen hittills ej i nämnvärd mån ifrågakommit. Visserligen funnes inom landet 3 tandpolikliniker, af hvilka 2 vore i verksamhet i Stockholm och 1 i Göteborg, men den tandvård, som vid dessa lämnades, komme naturligtvis endast en ringa del af landets barn till godo. I Göteborg hade folkskolestyrelsen beslutat, att, sedan öfverenskommelse träffats med Göteborgs tandläkaresällskap om undervisnings meddelande åt stadens folkskollärare och lärarinnor i de viktigaste delarna af läran om tänderna i friskt och sjukt tillstånd, dessa skulle anmodas att årligen under någon lektionstimme i naturkunnighet undervisa barnen rörande munnens och tändernas vård.

I fråga om munhygien inom arméerna hade först under den allra senaste tiden vederbörande börjat rikta sin uppmärksamhet på vikten af tandundersökningar bland de värnpliktige. I Tyskland hade därvid visat sig, att bland 5,600 mönstringspliktige endast 5 procent hade friska tänder. Ungefär samma resultat hade erhållits vid granskning af truppernas tänder i en del andra land.

Man hade på grund af det nedslående resultatet af de gjorda undersökningarna börjat anställa tandläkare vid armén och marinen, men hittills hade dylika anordningar endast vidtagits på några få platser i Tyskland, England, Frankrike, Österrike, Holland och Danmark. I Tyskland hade emellertid förordats, att hvarje armékår skulle tilldelas en som tandläkare approberad officer. En läkare i Breslau hade föreslagit militärläkarnes utbildande till tandläkare, upprättande af tandklinik i garnisonerna och instruktion för truppen i tand- och munvård. I Danmark hade alltsedan 1896 vid landets största garnisonssjukhus funnits en fullständig klinik för mun- och tandsjukdomar. Hvad slutligen den svenska armén angår, så hade hittills ingen vare sig undersökning af de värnpliktiges tänder eller ännu mindre någon vård af desamma där kommit till stånd.

Den närmaste åtgärden, som med anledning af dessa angifna förhållanden borde träffas, anser motionären vara, att de värnpliktige tandläkarne och tandläkareeleverna under utfövande af sin värnplikt toges i anspråk för lämnande af tandvård. Men för att råda bot på det onda, säger motionären, måste man gå till roten och söka undanröja orsaken till de dåliga tändernas förekomst. Denna orsak skulle, enligt hvad en af motionären anförd författare förklarar sig anse, vara den, att våra vanliga födoämnen lida

brist på kalksalter. »Bröd, mestadels framställt af finsiktadt mjöl (det askrika kliet afskiljes och gifves åt kreaturen), kött, sill och potatis samt fett fläsk utgöra väl hufvudsumman af den fasta näringen. Alla dessa födoämnen äro kalkfattiga. Hvad dryckerna beträffar, är det ej bättre beställt; mjölken uttränges allt mer af öl och i synnerhet af kaffe, båda kalkfattiga och äfven i öfrigt ytterst dåliga ersättningsmedel, framför allt då de gifvas åt barn, som behöfva en närande föda såväl för kroppen i allmänhet som speciellt för uppbyggande af skelettet och tänderna.»

Dricksvattnets olika kalkhalt hade man också trott sig finna utöfva ett visst inflytande på förekomsten af tandröta, så att å orter, där vattnets kalkhalt varit hög, förekomsten af tandröta varit mindre än å orter med lägre kalkhalt i vattnet. Dock hade exempel äfven förekommit på motsatsen. »I första rummet vill jag», säger den ofvan nämnde författaren, »erinra om, att allt, som är ägnadt att utbilda en sund, kraftig kropp, äfven befordrar sunda, kraftiga tänder. För det andra bör man tillse, att födan är af lämplig beskaffenhet. Därtill hör, dels att den är så hård och grof, att den framkallar kraftig tuggning — vårt hårda bröd är förträffligt därtill — dels äfven att densamma innehåller i tillräcklig mängd de askbeståndsdelar, hvaraf tänderna skola uppbyggas.»

En internationell kommitté af tandläkare hade vid den medicinska kongressen i Madrid 1903 afgifvit en rapport, som ledt till följande uttalande:

att i såväl elementar- som folkskolor borde anordnas tandkliniker, och undersökningar af barnens munnar göras hvarje halfår;

att grunderna af tandhygien borde ingå i undervisningen i allmän hygien i skolorna;

att undersökning och vård af skolbarnens tänder borde äga rum redan vid barnens inträde i skolan eller allt från sjunde året såsom det effektivaste medlet att rädda barnets tänder från att förstöras; samt

att, i betraktande af det faktum, att en armés kraft är beroende af de hygieniska förhållanden, under hvilka den befinner sig, det borde göras alla möjliga ansträngningar för att organisera regelbunden tandvård för manskapet inom armén och flottan af vid ambulansen anställde tandläkare.

Det har sedan länge varit bekant, att tandrötan haft stor utbredning bland befolkningen i alla länder, men det är först under de allra senaste åren, som man genom planmässigt verkställda undersökningar erhållit kunskap om, hur allmänt förekommande sjukdomen i själfva verket

är. Mer än 90 procent af alla undersökta lära därvid hafva befunnits i mer eller mindre grad behäftade med tandröta, och knappt 10 procent — på sina ställen ännu färre — visade sig hafva fullt friska tänder.

För att, om möjligt, finna någon utväg till afhjälpande af de enligt motionärens mening mycket stora olägenheter och faror, som denna tandsjukdom medför, begär motionären i den af honom föreslagna skrifvelsen till Kungl. Maj:t först och främst utredning ej mindre angående orsakerna till den så allmänt utbredda tandrötan, utan äfven angående sättet, hur densamma skall kunna verksamt förekommas.

Det synes emellertid utskottet, som om utredningen angående tandrötans orsaker i det stora hela erbjöde mindre svårighet än utredningen af orsakerna till flertalet andra sjukdomar. Ty därom torde väl knappt råda något tvifvel, att den ojämförligt viktigaste orsaken till människornas disposition för tandröta och andra tandsjukdomar ligger i ett från det naturliga mer och mer afvikande lefnadsätt och särskildt i den omständigheten, att tänderna, hvilkas hufvudsakligaste funktion är att krossa och sönderdela födoämnen, alltmer undandragas denna förrättning, som i stället öfverlämnas åt de mångfaldiga verktyg och redskap, hvilka hos människan kommit i bruk för sådant ändamål. Man vet, att organ, som hindras att utföra det arbete, hvartill de äro afsedda, småningom blifva svagare och ömtåligare för att till sist förtvina och kanske helt och hållet gå under. Det är därför ej underligt, att tuggverktygen hos människan ej kunna bibehålla sin kraft och sin friskhet. Men tänderna lida skada ej allenast af brist på arbete. De utsättas jämväl oafbrutet för direkt skadliga inverknings, förorsakade af en del födoämnens och njutningsmedels i och för sig onaturliga beskaffenhet eller i andra fall af tillsatser, som göras vid födans beredning. Andra orsaker till tandröta och förlust af tänder än de här påpekade gifvas nog, t. ex. en del sjukliga tillstånd i organismen, kroniska förgiftnings o. d., men sådana inflytelser torde endast i mera inskränkt mån bidraga till tandsjukdomars uppträdande.

Om utskottet alltså hyser den uppfattning, att utredningen af frågan om orsakerna till tandrötans förekomst ej bör kunna möta alltför stora svårigheter, så anser utskottet däremot, att motsatsen torde med fog kunna sägas angående den af motionären önskade undersökningen, huru berörda åkomma skall kunna verksamt förekommas.

Genom en ytterst noggrann och ofta utförd sakkunnig tillsyn samt tidigt ingrepp mot sjukdomen kan onekligen, med den utveckling tandläkaretekniken i våra dagar nått, sjukdomen i många fall stäffas i sin början, innan den åstadkommit någon större skada. Men i huru många fall kunna dylika åtgärder i verkligheten vidtagas? Med den begränsade

tillgången på tandläkare i vårt land kan uppenbarligen endast en mycket ringa bråkdel af befolkningen blifva delaktig af dylik tillsyn och vård. Enligt hvad utskottet inhämtat, funnos nämligen vid 1904 års början inom landet icke mer än 328 tandläkare, hvaraf 298 i städerna. Stockholm ensamt hade 105, Göteborg 24, Malmö 10 tandläkare. Utom i städerna hade sådana läkare nedsatt sig i 8 af rikets 27 köpingar, i 15 municipalsamhällen samt på 2 ställen annorstädes å landsbygden. 23 städer saknade tandläkare.

Det är visserligen ett nedslående faktum, att tandrötans utbredning är så stor, att man nära nog står maktlös gentemot densamma. Men lyckligtvis visar erfarenheten, att förlusten af en eller flere tänder i många fall ej medför någon särdeles menlig inverkan på välbefinnandet. De kvarvarande tänderna synas kunna öfvertaga de förlorades funktioner, åtminstone till stor del, så att den förberedande del af matsmältningsakten, som försiggår i munhålan, kan på ett normalt sätt fullgöras, äfven om en del tänder skulle saknas. Man har mångfaldiga exempel på personer, hvilka redan vid unga år förlorat sina tänder och det oaktadt kunnat med god hälsa uppnå en hög lefnadsålder. Något egentligt hälsomen behöfver sålunda ej tandrötan i och för sig i regel förorsaka, ty äfven det stundom uttalade påståendet, att skadade tänder skulle under vissa förhållanden genom att gynna utvecklingen af bakterier framkalla farliga sjukdomar, särskildt i svalget och i luftvägarna, torde ännu få anses sakna fullgiltiga bevis. Tandröta kan ej heller, såvidt man känner, genom smitta öfverföras till andra personer. Däremot torde ärftlighet ej vara utan inflytande på sjukdomens uppkomst.

Man synes därför ha skäl för den uppfattningen, att de sanitära vårderna af denna sjukdom ej äro hvarken för den enskilde eller för det allmänna af samma stora betydelse som de sjukdomar, för hvilkas motarbetande allmänna åtgärder hittills påkallats eller blifvit ifrågasatta, såsom tuberkulosen, alkoholismen, de smittosamma könssjukdomarna m. fl.

Motionären har emellertid jämväl hemställt om utredning, »huru regelbunden och planmässig undersökning och vård af skolungdomens tänder, särskildt i städerna, lämpligen må kunna beredas».

Utskottet behjärtar till fullo denna motionärens hemställan och anser, att det vore i hög grad önskligt, om en dylik planmässig undersökning och vård af tandsjukdomar hos skolungdomen kunde åstadkommas. Men enligt utskottets mening skulle för en sådan undersökning och vård erfordras på grund af det synnerligen stora sjukmaterialet ett betydande antal undersökare och vårdare. Det är möjligt, att man i vissa städer, synnerligast i

de större, skulle, om ock med stora kostnader, kunna ordna det så, att en del af ungdomen erhöles tillsyn och vård i förevarande hänseende, men i de mindre städerna och på landsbygden, där likväl hufvudmassan af befolkningen är boende, blefve sådana anordningar så godt som utförbara, därför att erforderlig tandläkarepersonal ej står till buds. Och hvem skulle bestrida alla de utgifter, som en dylik vård, där den är möjlig att åstadkomma, skulle kräfva?

Till sist hemställer motionären, att »samma undersökning och vård» — som ifrågasatts rörande skolungdomen — äfven måtte »komma den värnpliktiga ungdomen till del».

Utskottet tillåter sig i anledning af denna hemställan fästa uppmärksamheten därpå, att, enligt hvad i motionen uppgifves, det är först under de allra senaste åren, som några af de större ländernas militära sanitetsmyndigheter börjat ägna sin uppmärksamhet åt mun- och tandvården inom arméerna. Men äfven om det torde vara särdeles önskligt att jämväl i vårt land söka tillgodose krafvet på en lämplig tandvård bland de värnpliktige, synes det dock vara mycket tvifvelaktigt, huruvida sådant för närvarande kan vara möjligt. För de garnisonerade trupperna skulle måhända en sådan vård kunna anskaffas, ehuru helt säkert kostnaderna därför skulle bli afsevärdt stora, men för de trupper, som ännu öfvas på lägerplatser, torde en rationell tandvård svårigen under nuvarande förhållanden kunna beredas. Först vid en blifvande omorganisation af landets militärläkareväsende kunde man möjligen tänka sig, att föreskrifter lämpligen infördes om genomgående af tandläkarekurser för vid hären och flottan anställd läkarepersonal.

Utskottet, som måste skänka sitt aktningsfulla erkännande åt motionären, därför att han inom Riksdagen riktat uppmärksamheten på denna ur många synpunkter viktiga fråga, håller före, att omständigheterna förr eller senare måhända komma att framkalla åtgärder i det syfte motionären angifvit. Ty ehuru, såsom förut påpekats, det åtminstone ej hittills visat sig, att den s. k. tandrötan innebär någon allvarsammare fara för individen eller för samhället, så är det likväl ett för alla känt och af de flesta genom egen erfarenhet bekräftadt sakförhållande, att denna åkomma, oafsedt de plågor och andra obehag den medför, understundom gör den däraf angripne för längre eller kortare tid oförmögen att sköta sina vanliga sysselsättningar. Därjämte är det påtagligt, att, om ett flertal tänder äro angripna af sjukdom eller gått förlorade, födans söndertuggning i många fall blir ofullständig, hvarigenom ökade anspråk ställas på öfriga delar af

matsmältningsapparaten, hvarförutom andra olägenheter och funktionsrubbingar än de här antydda likaledes kunna vållas af skadade eller defekta tänder. Det kan därför med skäl sägas, att motionärens hänvisning på tanddegenerationen och dess följder är »ett ord i sinom tid» och ett sådant, som påkallar beaktande.

Att en ändring till det bättre för närvarande skulle kunna ernås på den väg motionären föreslagit, torde emellertid enligt utskottets mening vara föga sannolikt, då en sådan undersökning och vård af skolungdomens och de värnpliktiges tänder, som skrifvelseförslaget afser, ej lär af skäl, som ofvan anförts, ännu på lång tid kunna med hopp om framgång ifrågasättas. I andra länder hafva visserligen här och där bland ungdomen åtgärder börjat vidtagas i syfte att förebygga sjukdomen, men några allmänna föreskrifter i detta afseende har man dock icke ens där ansett sig kunna utfärda.

För vinnande af en obestriddigt önskvärd begränsning af tandröten borde enligt utskottets förmenande de närmaste åtgärderna gå ut på bestämmelser i den riktning, att allmän hälsolära gjordes till obligatoriskt undervisningsämne i våra skolor och för de värnpliktige, hvarvid undervisningen skulle meddelas af därtill fullt kvalificerade personer. Det viktigaste af läran om tändernas och munhålans ändamålsenliga vård kunde då utan svårighet meddelas i samband med undervisningen i den allmänna hälsoläran. På sådant sätt och genom att dessutom bland allmänheten söka sprida kännedom — genom populära skrifter, föredrag, artiklar i pressen m. m. — rörande tandsjukdomarnas uppkomstsätt, deras behandling och vård o. s. v. torde man så småningom med utsikt om framgång kunna upptaga striden mot äfven denna sjukdom. Något sådant förslag har emellertid icke blifvit af motionären framställt.

På sålunda anförda skäl anser sig utskottet icke kunna tillstyrka bifall till motionen, sådan den föreligger, utan hemställer,

att herr E. O. V. Wavrinskys förevarande motion ej måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 25 februari 1904.

Å utskottets vägnar:

K. H. GEZ. VON SCHÉELE.